

L. Chrzanovski, D. Zhuravlev. *Lamps from Chersonesos in the State Historical Museum Moscow.*— Roma: «L'ERMA» di BRETSCHNEIDER, 1998.— 296 p., 112 ill. (*Studia Archaeologica.*— 94)

Н. О. Сон

1998 р. в Італії вийшла друком книга Л. Хршановського (співробітника Швейцарського Інституту в Римі) та Д. Журавльова (куратора археологічного департаменту Державного історичного музею Росії в Москві), присвячена публікації колекції античних і середньовічних світильників, знайдених під час розкопок у Херсонесі Таврійському в різні роки, що зберігаються зараз в колекції ДІМ Росії в Москві. Починаючи з останньої чверті XIX ст., частина археологічних знахідок з розкопок цього античного центру, який після розпаду СРСР знаходиться на території України, передавалася з метою експонування та зберігання як до ДІМ, так і до Ермітажу. Тому введення до широкого наукового обігу на сучасному рівні більше сотні античних світильників можна лише вітати. Це значно розширює джерельну базу досліджень з історії та культури населення Херсонеса, а також дозволяє сподіватися, що в майбутньому будуть опубліковані й інші не менш цікаві археологічні матеріали з розкопок цього центру, які зберігаються в фондосховищах музеїв України та Росії.

Книга, що рецензується, складається з передмови, написаної директором Державного історичного музею Росії в Москві О. Шкурко, вступу, п'яти частин основного тексту, бібліографії, покажчиків, словника та 110 таблиць графічних і фото ілюстрацій.

В передмові коротко розглянуто історію формування колекції світильників Державного історичного музею Росії, історію вивчення світильників з Херсонеса та подано стислий нарис історії цього центру. До передмови додано карту Північного Причорномор'я з позначенням головних античних центрів, схематичний план Херсонеса та його некрополя, а також фотографії видів сучасного вигляду пам'яток, які дозволяють закордонному читачеві отримати більш-менш загальне уявлення про цей міський центр.

В основній частині книги, яку побудовано за хронологічним принципом, послідовно розглянуто світильники класичного, елліністичного, римського, візантійського та середньовічного періодів з Херсонеса, а також імітацію пізньоримського світильника. Причому, слід наголосити, що публікація всіх без винятку світильників подана за єдиною схемою, що значно полегшує роботу з матеріалом. Поряд з детальним описом кожної одиниці колекції, який доповнюється фотографією та рисунком, завжди наведено датування речі та порівняльний матеріал не тільки з Херсонеса, але й з інших античних центрів та використанням найсучаснішої наукової літератури. Слід також підкреслити, що висновки та датування авторів не викликають принципових заперечень. Хотілося б лише зазначити, що навіть припущення про херсонеське походження світильників із зображенням «доброго пастиря» (№№ 64—66), які раніше зберігалися в колекції Рум'янцевського музею, потребує детальної перевірки. Адже знахідки світильників з аналогічним зображенням на штіці не відомі з добре документованих розкопок Херсонеса. Більш того, як пишуть і автори книги, переважна більшість знахідок таких світильників походить з Риму та Осії. Все це робить дуже ймовірним їхнє нехерсонеське походження. Тому включення цих екземплярів до колекції беззаперечно херсонеських ламп навряд чи методично виправдане. Мабуть, їх слід було б включити до окремого розділу, разом з іншими світильниками, походження яких саме з Херсонеса викликає певні сумніви.

На особливу увагу заслуговує список використаної літератури, який складається з понад 300 найменувань наукових праць, присвячених різним групам світильників. Окремо треба зазначити, що на відміну від більшості археологічних праць європейськими мовами, де розглядаються питання північнопричорноморської античної археології та історії, тут повною мірою використано вітчизняну літературу на російській та українській мовах. Це вже само по собі слід розглядати як значний доробок авторів. Адже така бібліографія дозволяє західному читачеві скласти досить повне уявлення про значний внесок вітчизняних учених у вивчення античних старожитностей.

Завершуючи короткий огляд дроботної роботи Л. Хршановського та Д. Журавльова, яку присвячено херсонеським світильникам із зібрання ДІМ, залишається тільки привітати авторів та пожалкувати, що ще дотепер не оброблено та не видано багаті колекції античних та середньовічних світильників, які зберігаються в інших музеях України та Росії, зокрема і в фондах Національного заповідника «Херсонес Таврійський» та Ермітажу. Книга Л. Хршановського та Д. Журавльова, яку видано на дуже високому поліграфічному рівні в Римі видавництвом «L'ERMA» di BRETSCHNEIDER, свідчить про значний інтерес спеціалістів до цієї категорії археологічних знахідок і будемо сподіватися, що вона стане однією з перших в серії аналогічних публікацій та досліджень світильників не тільки з Херсонеса Таврійського, але й з розкопок інших античних центрів Північного Причорномор'я.